НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА РЕСПУБЛИКИ ТЫВА ... А.С.ПУШКИНА

ШЫН

Ниитилел-политиктиг солун • 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 3 (17647)

2009 чылдың январь 15, четверг

Садар өртээ 4 рубль.

Байырлыг хуралдан

ЭРГЕ-ЧАГЫРГА БОЛГАШ ПАРЛАЛГА

• *Репортаж* •

Россияның Парлалга хүнүн январь 13-те Тываның журналистери байырлап эрттирдивис. Парлалга бажыңының хуралдаар залынга парлалга ажылдакчылары сыңышпас кылдыр чыылган.

Кызыл хоорайның мэри В.Т.Ховалыг «Шын» солуннуң кол редактору С.С.Монгушка шаңналды тыпсып тур.

Байырлыг хуралга тыва журналистиканың төөгүзүнче «алдын үжүктер-биле» киир бижиттинген хоочуннарывыс Екатерина Танова, Раиса Яндараа, Алексей Аир, Седен Хертек, Мария Хадаханэ дээн ышкаш демир-үжүктүң «хааннары» дээш кымнарны чок дээр. Ханада тыва журналистиканың төөгүзүн көргүскен фото-чуруктар кижи бүрүзүнүң кичээнгейин дораан хаара туда бээр. «Бо кым чоор?», «Ии, дадайым, аныяк, чараш деп чүвезин, Таан-оол Попанашович ышкажыл, та кайда сургакчылап чеде берген, аяк шайын аартап орары ол». «Екатерина Түктүг-ооловнаның чаражын!», «Шаңгыр-оол Андреевич Доржунуң чүнү бижип турары ол?», «Аа, бо дээрге «Шын» солуннуң 60 чылдаанында чуруувус ышкажыл. Ии, дадайым, хөйүвүстү көрүңер даан!» дижип, фото-чуруктарны көрүп, магадап ханмадывыс. Фотокорреспондентилеривис Тыва Республиканың культуразының алдарлыг ажылдакчылары Охемчик Ондарны, Тыва Республиканың алдарлыг ажылдакчызы Владимир Савиныхты, Юрий Косарьковту сактып чугаалажып, оларның ажылдары-ла ыйнаан дижип, улуг сонуургал-биле көрдүвүс.

Россияның Журналистер эвилелиниң Тывада салбырының даргазы, аныяк журналист Хеймер-оол Ооржак байырлыг хуралды ажыткаш, хүндүлүг аалчыларга байыр чедирип, таныштырды. Байырлыг хуралда кымнарны чок дээр! Ол дээрге, ТР-ниң Чазаанының Даргазы Ш.В.Кара-оол, ооң оралакчызы А.П.Дамба-Хуурак, ТР-ниң Улуг Хуралының хоойлужудулга палатазының даргазының оралакчызы В.Г.Вальков, федералдыг Кол инспектор А.С.Попов дээш-ле, Тыва Республиканың Чазак кежигүннери сайыттар В.О.Донгак, П.А. Морозов болгаш өскелер-даа. «Зов» уругларның чогаадыкчы лабораторияның бичии «артистериниң» концерти-биле байырлал эгеледи. Чоокта чаа эрткен бичии оолдарның «Эрниң эрези» мөөрейиниң тиилекчизи Эрзин кожууннуң төлээзи бичии ыраажы Байыруш байыр чедирип, ырлаан соонда, албан езузунуң хуралы эгелээн.

ТР-ниң Чазааның Даргазы Ш.В. Кара-оол сөс ап чүве чугаалааш, мынча диди: — Хүндүлүг коллегалар, байырлал-биле! Эрге-чагырганың хөй санныг ажылдакчылары, силерге — дөрткү эрге-чагырганың ээлеринге байыр чедирип келгенивисти эскерип тур боор силер. Байырлыг хуралдың болур залынче үнүп ора, «Чазактың болгаш хоорайның удуртукчулары – шупту журналистерге мөгейип келдивис, мындыг байырлал хүнү бары дыкала өөрүнчүг-дүр. Бөгүн тыва парлалганың ажылдакчыларынга чылыг-чымчак сөстерни ажыы-биле чугаалап болур бис, бөгүн ону кым-даа өскээр бодавас — деп шупту чугаалажып чордувус.

Шынап-ла, хүндүлүг журналистер, бистерниң демниг ажылывыстан дыка хөй чүүлдер хамааржыр. Эрге-чагырга биле парлалга чурттуң бурунгаар базымынга көскү рольду ойнаар дээрзи чугаажок. Силерниң берип турарыңар медээлериңер шуптувусту каттыштырып, демнештирип турар. Силер дээрге мурнуку одуругда чоруп орар бурунгаар көрүштүг кижилер-дир силер. Бистиң ажыл-чорудулгавысты чонга эң баштай чедирер, таныштырар кижилер силер болгай силер. Силерниң шын көрүжүңер, чөптүг сөзүңер биске дыка херек. Парлалганың сөзүнге өртек турбас, ооң үнези кайгамчык бедик! Парлалга акша-төгерикке-даа, чүге-даа чалынмас, ооң бир дугаар чаңгыс дээргизи бар – ылаптыг шын! Ону бодуңарның ажыл-ижиңер-биле бадыткап турар силер. Шак-ла ындыг беримче-биле ажылдаарыңарны бөгүн силерниң байырлалыңарда күзеп тур мен. Аал-ораныңарга, өг-бүлеңерге, ал-бодуңарга чүгле экини күзедим. Кады демниг ажылдаалыңар, чөптүг чорук дээш туржуулуңар. Ынчан төрээн ада-чуртувус – Россия, Тыва делгерээр — дээн сөстерниң соонда, залга изиг адыш часкаашкыннары чаңгыланы берди:

Байырлалдың онзагай байдалы-ла ол – байыр чедириишкиннери, шаңнал-макталдар. Күрүнениң «Тыва» телерадиокампаниязының медээлер албанының аныяк ажылдакчылары Оюма Көшкендей, Елена Цыганенко оларга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының хүндүлел бижиктери-биле шаңнал-мактал эгеледи. ТР-ниң Чазааның Даргазының байырлыг бижиин үстүнде адааным коллективтиң ажылдакчызы Татьяна Чымбаевна Ооржакка Ш.В.Кара-оол боду тудусту. Тыва журналистикада салгал дамчыдылгазы дээш, хоочун журналист Р.Т.Яндараага Ш.В. Кара-оол байыр чедиргеш, парлалга ажылының бүгү хоочуннарынга өөрүп четтиргенин илеретти.

Парлалга бажыңынга байырлыг хурал.

ТР-ниң Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының даргазының оралакчызы В.Г.Вальков «Демир-үжүк» ээлери алышкы-угбалышкыларга байыр чедиргеш,

(Уланчызы 2-ги арында).

КРЕМЛЬГЕ ТЫВА ХӨӨМЕЙ-СЫГЫТ ЧАҢГЫЛАНГАН

Декабрь 25-те Тываның премьери Шолбан Кара-оол болгаш Россияның Президентизиниң чанында консультация чөвүлелиниң кежигүнү Шериг-оол Ооржак Россияның Айыыл чок чорук чөвүлелиниң болгаш Күрүне чөвүлелиниң каттышкан хуралынга киришкен. Улуг Кремль Ордузунуң Георгий залынга болуп эрткен хуралдың кол темазы: Россия сандараашкынны ажып эртеринге, ооң иштинде чаа төлевилелдерни боттандырарынга белен болурунга хөгжүлдениң чаа институттарын болгаш механизмнерин тургуспушаан, Хамаарышпас күрүнелер эвилели-биле кады ажылдаар ужурлуг.

«Сандараашкын канчап-даа кээрге, соксай бээр, ынчангаш бис кожаларывыс-биле чаа-чаа төлевилелдерни кады боттандырарынга белен болур ужурлуг бис» — деп, Президент Дмитрий Медведев чугаалаан. Оон аңгыда күрүнелер болгаш регионнар аразының кады ажылдажылгазын чурумчудар хоойлужудулганы экижидер талазы-биле дүүштүрер ажылды чорударын, бойдус байлаан кады шиңгээдиринге болгаш күрүнелер аразының инфраструктуразын тургузарынга байдалдарны тургузарын амгы үеден эгелээри чугула деп, ол демдеглээн.

Тывага ХКЭ-ниң чурттарының бизнес-структураларының төлээлери-биле кады ажылдажылганың үлегеринге, Тываның болгаш Россияның улуг үлетпүр бүдүрүлгелериниң бирээзи – Тываасбест комбинадында асбест бүдүрүлгезин катап тургузар талазы-биле ажылды ап болур. Декабрь 23-те Тываның Чазааның, Ак-Довурак хоорайның муниципалдыг тургузуунуң болгаш составында Киргизияның болгаш Узбекистанның хамаатылары кирип турар «Энкор» компанияның тургузукчулары-биле орулгалыг асбест бүдүрүлгезин катап тургузар талазы-биле үш талалыг дугуржулганы чарган.

Каттышкан хурал төнүп турда, Россияның Президентизи Дмитрий Медведев декабрь 25-те Чаа чылга уткуй кылган байырланчыг ужуражылгаже хуралдың кежигүннерин чалаан. Аңаа болган концерт программазынга Россияның аңгы-аңгы булуңнарындан келген уран чүүлдүң мастерлери киришкен. Федералдыг, регионнарның яамыларының болгаш ведомстволарының удуртукчулары чыглып келген ол байырлалга, тыва аныяк хөөмейжи Аян-оол Самның сыгыт-хөөмейи залга улуг чедиишкинниг эрткен.

«Ынчангаш Татарстанның Президентизи Минтимер Шаймиев тываларның онзагай сыгыт-хөөмейи болгаш Азий диптиң төвүнде республика дээш сөс чугаалап, дашказын көдүрген» деп, хуралдың киржикчизи турган Шериг-оол Ооржак Тываның Чазааның Даргазының Чаа чыл балынга чугаалаан.

ШЫН

ЭРГЕ-ЧАГЫРГА БОЛГАШ ПАРЛАЛГА

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

хоочуннарывыс В.Л.Масловту, В.П.Филипповту, Е.Т.Тановaны, С.К. Хертекти, Н.А.Богдановская-ны, Р.Т.Яндарааны, В.Б.Монгушту, К.К.Сатты, А.С.Дембирельди, М.А.Хадаханэни онзалап адады.

Улаштыр федералдыг Кол инспектор А.С.Попов бөмбүрзектиң судалын тудуп чоруур журналистерге байыр чедирип, чүве чугаалааш, төөгүнүң «бижикчилери» силер деп үнелелди берди.

Хөй байыр чедириишкиннериниң соонда, чаңчыл болган «Чонар-даш демир-үжүк—2008» мөөрейниң тиилекчилерин байырлыы-биле адап таныштырды. Ол дээрге тыва журналистиканың хоочуну В.В. Журавлев биле «Центр Азии» солуннуң сураглыг кол редактору Н.М.Антуфьева олар-дыр. «Чонар-даш демир-үжүк—2008»-ти оларга тыпсып турда, зал адыш часкаашкыннары-биле дола берди. Ооң эдилекчилериниң бирээзи болгаш ол кайы хире өөрүшкү дээрзин билип, сеткилимниң ханызындан улуг коллегаларым дээш өөрүп ордум. Байырлалда шаңналдарны коллегаларывыс—«Чаа орук» солуннуң редактору К.Э.Тувак, ооң оралакчызы О.Д.Салчак, радиотелевидениениң болгаш типографияның хөй санныг төлээлери алды.

«Шын» солуннуң кол редактору Светлана Сюр-ооловна Монгуш биле ниитилел-политиктиг килдистиң ажылдакчызы Адыгжы Майнакович Саая олар ССРЭ үезинден бээр аныяктар ортузунга өөредилге-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгага киирип келген үлүг-хуузу дээш, Россия Федерациязының Коммунистиг партиязының комсомолдуң 90 чыл оюнга тураскааткан юбилейлиг медальдары-биле шаңнаткан.

Дыка хөй сайыттар болгаш хөй-нити организациялары, партиялар болгаш шимчээшкиннер парлалга коллективтериниң удуртукчуларынга байыр чедирип, белек-селектерни «Шын» солунга сөңнеди.

ЭГЕЛЭЭНИН ЭЧИЗИНГЕ ЧЕДИРЕР

Ол-ла хүн Тыва Республиканың Чазааның Бажыңынга профессионал журналистер аразынга чарлаттынган «Тыва: өзүлдениң базымнары» конкурстуң түңнелин үндүрген байырлыг хурал болган.

ТР-ниң Чазак Даргазы Ш.Кара-оол «Шынның» үлетпүр килдизиниң эргелекчизи С.Хертекке шаңналды тыпсып тур.

Аңаа Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.В.Кара-оол бүгү Тываның журналистеринге байыр чедиргеш, мынча дээн:

— Демир-үжүктүң «хааннары» силерге база катап байыр чедирерин чөпшээреңер. Эрткен чылын силер-биле кады «Тыва: өзүлдениң базымнары» деп төлевилелди чогааткаш, демир-үжүктүң «ээлериниң» чогаадыкчы ажыл-чорудулгазынга деткимче болур кылдыр чаа мөөрейни чарлаан болгай бис. Тыва Республиканың Чазаа аңаа чогуур акша-төгерикти шагда-ла тускайлаан турган. Бөгүн ооң түңнелин үндүрер байырлыг хуралда чугаалажып турарывыс бо. Ажыл-чорудулгамның чай чогу-биле бодум ол түңнелди үндүреринге дорт киржилге кылбаан-даа болзумза, ону удуртуп турган Р.В.Тас-оолга улуг ажылды кылганы дээш, өөрүп четтиргеним илередип тур мен. Мөөрейниң түңнелдерин ол комиссияның удуртукчузу Р.В.Тас-оол чугаалаптар боор, а мен силерге база катап байыр чедирбишаан, каш сөс чугаалаарын чөпшээреп көрүңер. Бо проект, шынап-ла, бистиң Тывавыстың бурунгаарлап хөгжүүрүнге улуг салдарлыг болганы чугаажок. Улуг ажыл эгелээнин көрүп тур бис, ынчалза-даа мурнувуста кылыр ажыл ам-даа эмгежок. Парлалга чепсектериниң ролю улуг дээрзин катап-катап чугаалап канчаар, ынчалза-даа силер чокта чүү-даа чүүл бүтпес дээрзин бөгүн ажыы-биле чугаалап болур бис, чүге дизе силерниң профессионал байырлалыңар болгай. Бөгүн силерни мактап чугаалаар болзувусса, кым-даа чөпшээрежир. Эрге-чагырга биле массалыг информация чепсектери чамдыкта чеже-даа «тутчу» бээр болза, олар кезээде кады. Бистиң ажыл-чорудулгавысты чонга силер чедирип турар болгай силер. Ынчангаш демниг ажылывыстан төрээн чуртувустуң бурунгаар хөгжүлдези дорту-биле хамааржырын билип, демниг ажылдаары чугула. Чуртта чеже-даа экономиктиг нарын байдал турар болза, хамык күжүвүстү чонувус-биле демнеп тургаш, ону ажып эртеринге силерниң киирер үлүг-хууңар улуг. Ынчангаш Тыва Республиканың Чазаа МИЧ-ниң ролюн бедии-биле үнелеп турарын демдеглексеп тур мен. Ооң бир бадыткалы «Тыва: өзүлдениң базымнары» деп мөөрей болгай. Силерниң репортаж, медээлериңерни дамчыштыр бис – Чазактың ажылының уг-шиин база аайлаштырып турар бис, чүге дизе кыдыындан көскү деп чугаа бар, ону кичээнгейге ап турар бис. Силерниң чогумчалыг болгаш чөптүг сөзүңер кичээнгейден чыдып кагбайн турар дээрзин айтып тур мен. Бөгүнгү ажыл-чорудулганың уг-шии—кижиниң ажыл-амыдыралы дээн соонда, ол айтырыгны кол кичээнгейде ап турарыңар дээш, өөрүп тур мен. Чон-биле быжыг харылзааны силер чүнүң-даа мурнунда тудуп турар силер, хүндүлүг журналистер. Келир үениң кижизин — бистиң чуртувусту хөгжүдер кижиниң кижизидилгези дээш харыысалга бисте — силерде болгаш эрге-чагыргада. Кижи капиталы — чуртувустуң эртинези дээрзин билир болгаш ол дээш ажылдап турар болгай бис. Кижиниң ажыл-амыдыралын идепкейжидер сорулгавысты амыдыралга төлептии-биле бадыткаары — силерниң ажыл-чорудулгаңардан база улуу-биле хамааржыр. Силерниң эки ажылыңардан бистиң ажылывыстың үре-түңнели көстүп турар.

«Тыва: өзүлдениң базымнары» мөөрей чаа-ла бир дугаар чыл болуп турар-даа болза, силерниң ажыл-чорудулгаңарга ол улуг салдарлыг болганын эскерип тур бис. Чедиишкиннер бар, чедир кылыр ажылдар-даа эмгежок дээрзин бөгүн билип тур бис.Кандыг-даа чаа эгелээн ажыл уламчылыг болур, ынчангаш эгелээн ажылывысты уламчылаар бис. Төрээн Тывавыстың келир үези дээш, демниг ажылдаалыңар. Ам мөөрейниң түңнелин үндүрери-биле дорт киржилгелиг удуртукчуларга сөстү бээрин чөпшээреңер.

Ш.В.Кара-оол журналистерге байыр чедирген сөзүн допчузу-биле дамчытпышаан, тиилекчилерге байырны чедирген. Ол дээрге «Тувинская правда» солуннуң корреспондентизи Галина Мурыгина, «Шын» солуннуң килдис эргелекчизи Сергей Хертек, «Тыва» күртелерадиокампанияның корреспондентизи Саяна Өндүр, «Таңды-Уула» солуннуң редактору Виктория Кондрашова, «Новый век» телеканалдың корреспондентизи Дима Мындрима, «Тываның аныяктары» солуннуң редактору Мира Конгул-оол, «Тыва Республика» солуннуң редактору Ай-Демир Кадыг-оол, «Тыва» телерадиоканалдың корреспондентизи Виталий Кузнецов олар-дыр.

«Эң эки редакция» болгаш «Эң эки чүүл» деп ийи номинацияга тиилекчилерни жюри илередип тыппаан, ынчангаш мөөрей бо чылын уламчылап турар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.В.Кара-оол тиилекчилерге байыр чедирбишаан, чамдык четпестерни айтып, эгелээнин эчизинге чедирип, журналистер мөөрейинге ам-даа чедиишкинниг киржип, Тываның хөгжүлдезинге төлептиг үлүг-хуузун киирерин күзээн.

Светлана БАЛЧЫР,
«Шынның» корр.

Чазакта байырлыг хурал.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Хүндүлел бижии-биле К.Н.Дингилааны шаңнаарының дугайында

Өзүп орар салгалды өөредир болгаш кижизидер ажыл-херекке хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш **Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Хүндүлел бижии-биле** Тыва Республиканың Өвүр кожуунунуң Хандагайты суурунуң педагогика күш-ажылының хоочуну – **Куулар Ныкаевич Дингилааны** шаңнаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2008 чылдың ноябрь 27
№ 305.

* * *

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Хүндүлел бижии-биле О.В.Көшкендейни, Е.В.Цыганенкону шаңнаарының дугайында

Тележурналистикага чедип алган чедиишкиннери база үре-түңнелдиг чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы дээш **Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Хүндүлел бижии-биле:**

«Тыва» КТРК» ФККБ БРТРК-ның салбырының телевидениезиниң информация албанының программаларының башкарыкчызы – **Оюма Валерьевна Көшкендейни;**

«Тыва» КТРК» ФККБ БРТРК-ның салбырының телевидениезиниң информация албанының корреспондентизи – **Елена Владимировна Цыганенкону** шаңнаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2009 чылдың январь 13
№ 1.

БАЗА БИР ТУУЙБУ ЗАВОДУ ТУТТУНАР

Бистиң республиканың тудуг талазы-биле кол хожудап турарының чылдагааны болза, тудуг материалдары бүдүрер бүдүрүлгелерниң эвээжинде болуп турар. Улуг-Хемниң оң талазында ийи улуг эвес туyйбу заводу ажыглалга кирген-даа болза, оларның бүдүрүкчү күчүзү хергеглелге четпейн турар. 2009 чылда база бир туyйбу заводун ажыглалга киирери көрдүнген.

«Салдам» көдээ ажыл-агыйкооперативиниң удуртукчузу Аким Кара-Сал республиканың тудуг индустриязын хөгжүдер сорулга-биле Бурятияның, Красноярскиниң, Даг-Алтайның тудуг материалдарын кылыр бүдүрүлгелер-биле чугаалажып тургаш, 2008 чылдың төнчүзүнде Тывага бир туyйбу заводун тударын дугуржуп алган. «Россельхозбанкының» чиңгине директору Юрий Трушин Күрүне Думазының депутады Лариса Шойгунуң дузазы-биле туyйбу заводу тударынга 200 млн. рубльдиң чээлизин бээр болган.

Завод ажыглалга кире бээрге хонукта 10 муң туyйбуну бүдүрер, 40 ажылчын ажылдаар. Аким Кара-Сал бодунуң бүдүрүлгезин Элегес-Аксының тонаттынган туyйбу заводунуң орнунга кылыр деп шиитпирлээн. Бо чыйын ону ажыглалга киирерин планнап турар.

Маадыр-оол ХОВАЛЫГ.

ТӨӨГҮЛҮГ БОЛГАШ БОТТУГ ЭРГЕЖОК ЧУГУЛА АГРОЧЭЭЛИЛЕР

(Чээли алыры – көдээ ишчилерниң амыдыралынга улуг деткимче)

Бо шагда бистерниң хөй кезиивис чээлилерниң дузазы-биле амыдырап-чурттаарынга чаңчыгып, ооң дузазын билип, шиңгээдип ап эгелээн бис. А ниити чуртувустуң төөгүзүнде көдээ черлерде чурттап турар кижилер чээлилерниң ажыын шаандан-на тура билир турган чүве-дир.

Тывавыста кожуун бүрүзүнде ады билдингир апарган Россияның Көдээ ажыл-агый банкызының ажылы өске банкыларга деңнээрге, доктаамал өзүлделиг деп санадып турар болгаш көдээде чурттап турар мал-маганныг кижилер ооң ажык-дузазын көрүп эгелээнин амыдыралдан көрүп болур.

Төөгүден алырга, көдээ ажыл-агыйга аграрлыг чээлиниң дуржулгазы өске чээлилерниң хевирлеринден эң улуг "назылыг" бооп турар. Чурттуң иштинде кол аграр "Россияның Көдээ ажыл-агый банкының" удуртукчу чиңгине даргазы **Юрий Трушин** бодунуң баштап турары көдээ банкының эрткен болгаш амгы үезиниң дугайында "Аргументы и факты" солунга берген интервьюзун очулдуруп, "Шын" солуннуң бөгүнгү номеринде парладывыс.

"Бо чоокку үелерге чедир көдээ суурлардан чоннуң көжери дыка хөй турганын сактыр боор силер. Көдээ суурларда артып калган ядыы, хоозураңгай амыдыралдыг, ажыл чогу-биле кодахоорайларже көжүп шыдаваан кижилер, октаттынган болгаш эргижирээн бажыңнар, оларны долгандыр ээн, куруг мал кажааларның турары сагышка кирип, каракка чуруттунар-дыр. Ындыг көрүш, үзел-бодал бо шагда эки талаже өскерлип бар чыдарын чугаалап тур мен. Бо үеде көдээ черге ажылгыр кижилер тодуг-догаа амыдырап, ажылдап, ажы-төлүн өстүрүп турар апарганын амыдырал көргүзүп тур. Оларның амыдырал-чуртталгазы көдээ чээлилерниң дузазы-биле экижип турар деп болур. Чурттакчы чоннуң чээли алыр талазы-биле мында чүгле чаңгыс ылгал бар: хоорай чурттуг кижилер чээли-биле амыдыралга херектиг эт-септи боттарының амыдырал-чурттталгазын чаагайжыдар сорулга-биле ап турар болза, көдээде чон ону чүгле хырны тодуг, экти бүдүн амыдыраарының кара чаңгыс аргазы кылдыр хүлээп ап турар. Чээли-биле көдээ кижилер боттарының бүдүрүлгезин тургузуп, эвээш-биче шөлге үрезин тарааш, күзүн оон дүжүттү ап, садып-сааргаш, орулганы ап, кышты хүр-менди ажып эртери-биле одаар ыяшты, хөмүр-дашты садып, белеткеп, мал-маганга чылыг кажааларны кылып азы болза бүдүн чылдың дургузунда ногаа өстүрер чылыг теплицаларны кылгаш, ооң дүжүдүн чонга садары дээш, оон-даа өске чижектиг. Чижээ, Самара облазының Кинель-Черкассы суурда чурттап турар 4 кижи кежигүннүг бир өг-бүле чээлиниң дузазы-биле боттарының хуу ажыл-агыйынга чылыг теплица кылгаш, чаңгыс сезон дургузунда 15 тонна помидорларны ажаап ап турар! Ажылгыр, кежээ болгаш тывынгыр чорук талазы-биле бистиң күжүвүстүң болгаш шинээвистиң байдалын бо чаңгыс чижектен көрүп болур-дур.

Бо үеде аграр чээлини чүгле көдээ ажыл-агыйжы бүдүрүкчү чүүлдерни кылырында эвес, а өске чүүлдерге база берип турар апарган бис. Амыдыралга чугула херек чурттаар бажыңны тударынга азы садып алырынга, көдээ аныяктарны дээди өөредилге черлеринге өөредип алырынга база амыдыралга херек хереглел барааннарын садып алырынга дээш, оон-даа өске сорулгаларга берип турар бис. Чуртувустуң төөгүзүнде туруп көрбээн страустар азыраар азы женьшеньниң дазылдарын өстүрер дуржулгага деткимче кылдыр чээлилерни берип турар апарган, чүге дизе олар кайы-даа талага экономиктиг орулганы берип турар-дыр.

Бо хүннерде Россияда ниити көдээ продукцияның чартык кезиин хуу дузалал ажыл-агыйлар бүдүрүп турар болгаш күрүне чээлизин алган көдээ ишчилерге чээлилериниң хуулар салыгларын субсидиялар-биле эгидип берип турар. Бо хүнде Столыпинниң үезинден эгелээш, бир-ле дугаар чидириглерге удур саң-хөө камгалалының талазы-биле эң-не кошкак кылдыр санаттынып турар өг-бүле бүдүрүлгелеринге чиигелделиг чээлилерни база берип турар апарган бис. Ындыг чээлилер оларның бут кырынга туруп алырынга кончуг улуг деткимче-дир. Ынчап кээрге, сөөлгү ийи чартык чылдың дургузунда бистиң банкыдан 400 муң ажыг хууда дузалал ажыл-агыйлыг хамаатылар ындыг чээлилерни алган болгаш федералдыг Чазак бистиң банкының салыының (ставказын) 95 хуу чедир оларга эгидип берип турар.

Бүдүн делегейде бистиң банкывыс ышкаш аграрлыг чээлилер берип турар банкылар чурт бүрүзүнде бар. Турцияда — "Зираат Банк", Францияда – "Креди Агриколь", Австрияда – "Райффайзенбанк" болгаш оон-даа өскелерни маңаа чижеглеп болур. Оларның шуптузунуң салбырлары дыка хөй болгаш калбак четкилерлиг ажылдап турар. Бо шупту аграр банкылар, оларның аразында "Россияның Көдээ ажыл-агый банкызы" база Бүгү-делегейниң көдээ ажыл-агый чээлизиниң конфедерациязынче кежигүннер болуп кирип турар. Оларның демнежип алганының кол сорулгазы – арга-дуржулга солчур болгаш ниити нарын айтырыгларны катай шиитпирлээри болур. Чугаа кадында айтып каарым болза, шупту банкыларның системазы 18-ки чүс чылда тургустунган болгаш агрочээли дуржулгазындан эгелээн. Чижээлээрге, Италияда Сиена хоорайда делегейде эң-не улуг назылыг "Монте дей Паски" деп кадарчылар банкызы бодунуң ажылын 1472 чылдан эгелээни солун.

Россияның агрочээли төөгүзү 250 чыл бурунгаар эгелээн. Бир дугаар ындыг банкылар Елизавета Петровна Император кадынның дужаалы-биле 1754 чылда тыптып эгелээн. Ооң соонда 1800 чылдарда Тараачын болгаш Дворяннарның чер банкылары тыптып келген. Оларның тывылганы чурт иштинге крепостной эргениң дүшкени-биле барымдаалаттынган болгаш хостуг тараачыннар тараа өстүрер шөлдерни узун хуусаалыг чээли-биле ап турган. А совет чазак агрочээлини арттырып алгаш, ону 1957 чылда ССРЭ-ниң Күрбанкызының хүрээлеңинге дамчыткан болгаш ук банкының кол кезээ кылдыр санаан. Эде тургустунуушкун үезинде агрочээли дуржулгазы Күрбанкыдан аңгылангаш, Агроүлетпүрбанкызының хүрээлеңизинче кирген. Ол үеде банк 400 млрд. рубль түңнүг орулгалыг турган болгаш делегейде чээли портфели-биле-даа, четки-салбыр талазы-биле-даа эң улуг банкыларның бирээзи турган. Ынчангаш "Россияның Көдээ ажыл-агый банкызы" бо бүгү бай-шыырак турган организациялардан укталган салгалы болганы ол-дур. Көдээ ажыл-агыйны деткиири болгаш сайзырадыры – бистиң кол сорулгавыс бооп артпышаан хевээр болгаш бо сорулганы күрүне биске салган. Ынчап кээрге, көдээ черге көдээ ажыл-агый банкызы экзотика эвес, а төөгүлүг болгаш боттуг эргежок чугула чүүл-дүр.

Чуртувуска 1998 чылдың улуг кризис-хоозураашкынының соонда күрүнениң 100 хуу киржилгелиг агробанкыны тургузар шиитпирни үе негеп келген. 200 хар төөгүде шак ындыг агрочээли системазы күрүнениң-даа, хуу кижилерниң-даа, кооперация хевириниң-даа турган. Банкының тургузуу бо хүнде күрүнениң болганы – бо берге байдалдың негелдези-дир. Үе өскерилген тудум, чоорту маңаа киржилгениң шупту хевирлери көвүдеп, калбарып болур, ынчалза-даа банкының контроль пакет акциялары күрүнениң болур ужурлуг.

Банкының катап тургустунганындан бээр чүгле 8 чыл эрткен-даа болза чедиишкиннер хөй. 2000 чылда бис 475 дугаар черге турган болзувусса, ам чурттуң иштинде бис 5 эң улуг банкыларның санынче кирип турар апарган бис. Банкының ажылынга хамаарыштыр нарын айтырыгларны профессионал ажылдакчыларывыстың ачызы-биле шиитпирлеп ап турарывысты демдеглеп каайн. Ажыы-биле чугаалаарга, бистиң банкывыстың шак мындыг бедик көргүзүглерлиг түңнелдерни чедип алганы — Россияның төөгүзүнде кайгамчыктыг болуушкун. Бо хүн бис салбырларның нептерээн саны-биле Россияның Ажаалга банкызының соонда чоруп олурар бис. Чурт иштинде 78 регионда төлээ черлери, тодаргайлаарга – 1700 точкаларда бистиң банкының салбырлары бүзүрелдии-биле орулгалыг ажылдап турар. Мен бодум хуумда агрочээли системазын хөгжүдери-биле 34 чыл ажылдап турар болганымда, келир үеде көдээ суур бүрүзүнүң, ооң чурттакчы чонунуң сайзыраңгай болгаш орулгалыг апаарын күзээр-дир мен. Агрочээлиниң боттуг хереглелин тургускаш, чээлини алыр күзелдиг кижи бүрүзү ону ап шыдаар байдалды тургузуп алырын күзээр мен. Түңнелинде, банк бодунуң ажылын бөдүүн чонга чырыдып, тодаргайы-биле тайылбырлап, бодунуң ачы-буяның чедирери-биле суур бүрүзүнге ыяап-ла турар садыг, почта ышкаш ажылдаар ужурлуг.

Өөрүшкү болуп, бо саң-хөө хоозураашкынының берге салдары бисти оюп турарын демдеглексээр-дир мен. Хамаатылар боттарының банкыда шыгжадып каан акшаларын дедир ужулбайн, харын суп турар таварылгалар хөй. Бо чылын акша шыгжадырының ниити хемчээли 80 хууга өскен. Үениң негелдези-биле чамдык банкылар боттарының негелделерин өскертип турарын эскерген боор силер. А бистиинде ол-ла хевээр — 8 чыл хуусаалыг чээлини алган болза, олла хууларның салыгларын төнчүзүнге чедир төлээр. Чаа чээлилерге хамаарыштыр хуулар салыгларын акшаның үнезиниң батканын барымдаалааш, бичии-ле өстүрер ужурга таваржып турар бис".

Көдээ ажыл-агый килдизи белеткээн.

ШЫН МЕДЭЭЛЕРНИ АП ТУРАР

«Чаңгыс демниг Россия» Бүгү-россияның политиктиг партиязының даргазы В.В.Путинниң Тыва Республикада регионалдыг хөй-ниитиниң хүлээп алыышкын чери 2008 чылдың сентябрь 2-де ажыттынган. Чурттуң чурттакчы чонунуң, соңгукчуларның хөй кезииниң деткимчезин ап турар партияның удуртукчузунуң хөй-ниитиниң хүлээп алыышкын черин республиканың найысылалы Кызыл хоорайга тургусканының кол сорулгазы – бюрократчы шаптараазыннарны оюп эрткеш, чурттакчы чон-биле дорт харылзажып, чугаалажырының аргаларын хандырары болур. Аңаа ТР-ниң Чазааның Даргазы Ш. В. Кара-оол, Күрүне Думазының депутады Л. К. Шойгу олар база чонну хүлээп ап, ажык чугааны кылып турарлар.

«Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партияның даргазы В.В.Путинниң Тыва Республикада хөй-ниитиниң хүлээп алыышкын чериниң удуртукчузу, ТР-ниң Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутады Өнер Ондарның чугаалааны-биле алырга, В.В.Путин чуртта хөй-ниитиниң хүлээп алыышкын черлерин таварыштыр регионнарда байдалдың дугайында боттуг, шын медээлерни алгаш, онза нарын айтырыгларны шиитпирлээри-биле эргежок чугула хемчеглерни ап турар. Ооң бадыткалы кылдыр бо чылдың декабрь 2-де телевидение дамчыштыр В.В.Путин-биле болган «дорт чугааны» хамаарыштырып болур.

«Чаңгыс демниг Россия» партиязының даргазы В. В. Путинниң Тыва Республикада хөй-ниитиниң хүлээп алыышкын чериниң удуртукчузу, ТР-ниң Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутады Өнер Ондарның берген дыңнадыындан алырга, хөй-ниитиниң хүлээп алыышкын черинге бо хүннерге чедир ниитизи-биле 217 хамаатылар аңгы-аңгы айтырыгларны тургузуп, хүлээп алыышкынга келген бооп турар.

Чон-биле удур-дедир харылзаа

Оларның-биле чугаа үезинде 103 бижимел чагаа, билдириишкиннерни хүлээп алган. Ол ышкаш почта-биле 7 чагаа, билдириишкиннер кирген. Хүлээп алыышкынга келген хамаатыларның тургускан айтырыгларын база киирген чагаа, билдириишкиннеринде айыткан чүүлдерни канчаар шиитпирлеп болурунуң дугайында сүмелерни кижи бүрүзүнге берген. Чагааларны болгаш негелде-дилеглерни яамылар, ведомстволар база тус черниң бот-башкарылга органнарынче чоруткан. Хамаатыларның бижимел база аас-биле киирген айтырыгларын, чагаа, билдириишкиннерин бүрүткээш, контрольга тургузуп турар. Хөй-ниитиниң хүлээп алыышкын черинге киирген 217 чагаа, билдириишкиннерниң 66-зы чогумчалыг шиитпирлеттинген.

Бистиң республиканың чурттакчы чону хүлээп алыышкынга келгеш, аңгы-аңгы айтырыгларны тургузуп шиитпирлээрин дилеп турарлар. Ынчаарга, үлетпүр, тудуг, транспорт база харылзаа айтырыгларының талазы-биле –11 кижи, күш-ажыл база шалың төлевириниң талазы-биле – 38, өөредилге талазы-биле — 13, эртем, культура, информация, спорт талазы-биле – 10, социал камгалал, социал хандырылга талазы-биле – 20, сайгарлыкчы чорук талазы-биле – 94, чурттталга-коммунал ажыл-агыйының база чурттаар оран-сава айтырыгларының талазы-биле эң-не хөй – 63 кижи келген.

Хөй-ниитиниң хүлээп алыышкын черинге кээп турар аңгы-аңгы мергежилдиг кижилерниң хар-назынын алырга: 28 кижи 28 харга чедир, 100 кижи 30-50 хар аразы, 89 кижи 50 хардан өрү назылыг. Олар чүгле дилеглер киирип, айтырыглар тургузуп турар эвес, республикада, чуртта болуп турар кол болуушкуннарга хамаарыштыр боттарының санал-оналын, сүмелерин киирип турарлар. Ынчангаш кичээнгей салбайн барбаан кижилер чок. Бо чылдың ноябрь айда В.В.Путинниң хөй-ниитиниң хүлээп алыышкын черинге Күрүне Думазының депутады Л.К.Шойгу хүлээп алыышкын кылгаш, 87 кижини хүлээп алган. Келген хамаатылар колдуунда социал камгалал, социал хандырылга дугайында айтырыгларны тургузуп, дилеглерни киирген, оларның 49-ун депутат чогумчалыг шиитпирлээн.

ТР-ниң Чазааның Даргазы Ш.В.Кара-оолдуң хүлээп алыышкынынга келгеннер биче сайгарлыкчы чорук база Сүт-Хөл кожууннуң Ишкинде школа тудуунга, чурттаар оран-сава айтырыгларынга хамаарыштыр чугааны кылып, чагаа, бижиктерни кииргеннер. Кызыл хоорайда Улусчу чогаадылга бажыңында турар «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партияның даргазы В. В.Путинниң хөй-ниитиниң хүлээп алыышкын черинге хамаатылар баш бурунгаар бижидилге чокка, боттарының эптиг үезинде, оларны дүвүредип чоруур кандыг-даа айтырыгларлыг кээп болурун онзалап демдеглээри чугула.

Адыгжы СААЯ.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЛАРЫ

2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарның планныг үезинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджединиң дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2008 чылдың декабрь 29-та хүлээп алган
Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың декабрь 31-де чөпшээрээн деп көрген

1 чүүл. 2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарның планныг үезинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджединиң кол-кол тодаргайлаашкыны

1. 2009 чылда Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң (моон соңгаар—Фонд) бюджединиң кол-кол тодаргайлаашкынын бадылаар:

1) Фонд бюджединиң орулгаларының баш удур санаан ниити хемчээлин 1 704 598,8 муң рубль түңге, ооң иштинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының федералдыг фондузунуң бюджединден алыр бюджеттер аразының трансферттериниң күсели-биле 291 560,1 муң рубль түңге, ажылдавайн турар чурттакчыларның ыяап-ла медицина камгаладылгазынга Тыва Республиканың республика бюджединден алыр бюджеттер аразының трансферттериниң күсели-биле 1 142 432,0 муң рубль түңге;

2) Фондунуң бюджединиң чарыгдалдарының ниити хемчээлин 1 704 598,8 муң рубль түңге.

2. Фондунуң 2009 чылда бюджединиң чедишпээн кезээнге иштики акшаландырыышкыннарының дөстерин бо Хоойлуга 1 капсырылга езугаар доктаадыр.

3. 2010 база 2011 чылдарның планныг үезинде Фондунуң бюджединиң кол-кол тодаргайлаашкынын бадылаар:

1) Фондунуң 2010 чылда бюджединиң орулгаларының баш удур санаан ниити хемчээлин 1 494 932,6 муң рубльге, ооң иштинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының федералдыг фондузунуң бюджединден алыр бюджеттер аразының трансферттериниң күсели-биле 24 237,9 муң рубль түңге, ажылдавайн турар чурттакчыларның ыяап-ла медицина камгаладылгазынга Тыва Республиканың республика бюджединден алыр бюджеттер аразының трансферттериниң күсели-биле 1 156 118,0 муң рубль түңге болгаш 2011 чылда 1 659 638,3 муң рубль түңге, ооң иштинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының федералдыг фондузунуң бюджединден алыр бюджеттер аразының трансферттериниң күсели-биле 25 886,1 муң рубль түңге, ажылдавайн турар чурттакчыларның ыяап-ла медицина камгаладылгазынга Тыва Республиканың республика бюджединден алыр бюджеттер аразының трансферттериниң күсели-биле 1 277 662,0 муң рубль түңге;

2) Фондунуң бюджединиң 2010 чылда чарыгдалдарының ниити хемчээлин 1 494 932,6 муң рубль түңге болгаш 2011 чылда 1 659 638,3 муң рубль түңге.

2 чүүл. Фондунуң бюджединиң орулгаларының кол башкарыкчылары болгаш Фондунуң бюджединиң чедишпээн кезээниң акшаландырыышкын дөстериниң кол башкарыкчылары

1. Фондунуң 2009 чылда бюджединиң орулгаларының кол башкарыкчыларының даңзызын бо Хоойлунуң 2-ги капсырылгазын езугаар бадылаар.

2. Фондунуң 2009 чылда бюджединиң чедишпээн кезээниң акшаландырыышкын дөстериниң кол башкарыкчыларының даңзызын 3-кү капсырылга езугаар бадылаар.

3 чүүл. 2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарның планныг үезинде Фондунуң бюджет акшаландырыышкыннары

2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарда Фондунуң бюджет акшаландырыышкыннарының хуваалдазын кезектер болгаш иштики кезектер, бүдүн чүүлдер болгаш чарыгдалдарның хевирлерин езугаар бюджеттиң чарыгдалдар бөлүктээшкиннерин бо Хоойлунуң 4-кү капсырылгазын езугаар бадылаар.

4 чүүл. Фондунуң бюджединге бюджеттер аразының трансферттери

Ыяап-ла медицина камгаладылгазының бюджединден болгаш Тыва Республиканың республика бюджединден 2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарның планныг үезинде бюджеттер аразының трансферттери кылдыр алыр Фондунуң бюджет акшаландырыышкыннарын бо Хоойлунуң 5-ки капсырылгазын езугаар бадылаар.

5 чүүл. Фондунуң 2009 чылда бюджет күүселдезиниң онзагай талалары

Фондунуң 2008 чылда бюджединиң дугайында хоойлуда бадылаттынганындан ажып турар, 2009 чылдың бирги кварталында ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программазын акшаландырар болгаш айыттынган сорулгаларны 2009 чылда боттандырар талазы-биле Фондунуң бюджединче орулгаларның киргени-биле холбаштыр ыяап-ла медицина камгаладылга Фондузунуң акша-хөреңгизин учетка алыр саннарда тыптып келген 2009 чылдың январь 1-ниң байдалы-биле Фонд бюджединиң акша-хөреңгизиниң артынчыларын Фонд бюджединиң каттышкан бюджет бижимелдеринче чогуур өскерилгелер-биле кады киирер.

6 чүүл

Фонд ажылдап турар хамаатыларның болгаш стационар эмнелге черлеринде өскүс чаштарның база амыдыралында берге байдалга таварышкан чаштарның шинчилгезин эрттирер талазы-биле хемчеглерни акшаландырары-биле бюджеттер аразының трансферттери кылдыр федералдыг бюджеттен берип турар Ыяап-ла медицина камгаладылгазының федералдыг фондузунуң Россия Федерациязының субъектилеринге 2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарның бюджет акша-хөреңгизиниң күсели-биле эвес, Фондунуң бюджет бижимелинче өскерилгелерни киирип тургаш, 2009 чылда чарыгдалдарны үндүрерин доктаадыр.

7 чүүл. Бо Хоойлунуң күштүг бооп кирери

Бо Хоойлу 2009 чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
№ 1190 УХ-II
2008 чылдың декабрь 31.

«2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарның планныг үезинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджединиң дугайында» Тыва республиканың Хоойлузунга 1-ги капсырылга

Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң 2009 чылда бюджединиң чедишпээн кезээниң иштики акшаландырыышкыннарының ДӨСТЕРИ

Россия Федерациязының бюджет бөлүктээшкининиң кодтары	Акша-хөреңгилерниң дөстериниң аттары	Түңү (муң рубль)
000 01 00 00 00 00 0000 000	Бюджеттерниң чедишпээн кезээнге иштики акшаландырыышкыннарның дөстери	
000 01 05 00 00 00 0000 000	**Бюджет акша-хөреңгизиниң учедун езугаар агар саннарда акша-хөреңгиниң артынчыларының өскерилгени**	
000 01 05 02 00 00 0000 500	Бюджет акша-хөреңгизиниң өске артынчыларының көвүдээни	
395 01 05 02 01 09 0000 510	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттериниң акша-хөреңгизиниң өске артынчыларының көвүдээни	
000 01 05 02 00 00 0000 600	**Бюджеттер акша-хөреңгизиниң өске артынчыларының эвээжээни**	
395 01 05 02 01 09 0000 610	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттериниң акша-хөреңгизиниң өске артынчыларының эвээжээни	

«2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарның планныг үезинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджединиң дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга 2-ги капсырылга

Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң 2008 чылда бюджет орулгаларының кол башкарыкчыларының ДАҢЗЫЗЫ

Россия Федерациязының бюджет бөлүктээшкининиң кодтары		Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва Республика фондузунуң бюджет орулгаларының кол башкарыкчызының ады
Орулгаларның кол башкарыкчызының	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва Республика фондузунуң орулгаларының	
1	2	3
182		Федералдыг үндүрүг албаны
182	1 02 01040 09 0000 110	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларынче киир санап турар чаңгыс аай социал үндүрүг
182	1 05 01000 00 0000 110	Үндүрүг онаалдазының бөдүүнчүткен системазын ажыглап турары-биле холбаштыр хавырып турар чаңгыс аай социал үндүрүг
182	1 05 01010 01 0000 110	Орулгазын үндүрүг онаар кылдыр шилип алган үндүрүг төлекчилеринден хавырар чаңгыс аай үндүрүг
182	1 05 01020 01 0000 110	Чарыгдалдарының хемчээлинге дүүштүр эвээжеткен орулгаларын үндүрүг онаар кылдыр шилип алган үндүрүг төлекчилеринден хавырар үндүрүг
182	1 05 01030 01 0000 110	Күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларының бюджеттеринче киир санап турар чаңгыс аай эң биче үндүрүг
182	1 05 01040 02 0000 110	Үндүрүг онаалдазының бөдүүнчүткен системазын ажыглап турар үеде сайгарлыкчы ажыл-чорудулганы боттандырарынга патентилер тывысканындан орулгалар
182	1 05 02000 02 0000 110	Ажыл-чорудулганың чамдык хевирлеринге онааттынган орулгаларга чаңгыс аай үндүрүг
182	1 05 03000 01 0000 110	Чаңгыс аай көдээ ажыл-агый үндүрүү
182	1 09 08050 09 0000 140	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларынга дадывырлар талазы-биле чедир чыылдалар, хөөлер болгаш торгаалдар
332		Суд приставтарының федералдыг албаны
332	1 16 21090 09 0000 140	Кем-херек үүлгедиишкининге буруулуг кижилерден болгаш эт-хөреңгиге чедирген когаралды эгидери-биле акша тыртыышкыны (торгаалдар) болгаш ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринче киир санаар өске-даа түңнер
395		Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондулары
395	1 02 02070 09 0000 160	Ажылдавайн турар чурттакчыларның ыяап-ла медицина камгаладылгазынга страхование дадывырларының талазы-биле чедир чыылдалар болгаш хөөлер
395	1 16 32050 09 0000 140	Хоойлуну хажыдып азы көдүргенинден өскээр чарыгдаттынган түңнерни, а ол ышкаш оон кирген орулгаларын эгидери
395	1 17 06040 09 0000 180	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларынче кирер өске-даа үндүрүглерден аңгы киирилделер
395	2 02 05700 09 0000 151	Ажылдавайн турар чурттакчыларның ыяап-ла медицина камгаладылгазынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринче дамчыдар Россия Федерациязының субъектилериниң бюджеттериниң акша-хөреңгизи
395	2 02 05802 09 0000 151	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программаларын күүседир кылдыр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге дотациялар
395	2 02 05803 09 0000 151	Ажылдавайн турар чурттакчыларның (чаштарның) ыяап-ла медицина камгаладылгазынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар
395	2 02 05804 09 0000 151	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр хемчеглерни боттандырары-биле ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар
395	2 02 05805 09 0000 151	Стационар албан черлеринде чыдар өскүс чаштарның болгаш ада-иезиниң хайгааралы чок

1	2	3
		арткан чаштарның шинчилгезин чорударынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар
395	2 02 05806 09 0000 151	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программаларын күүседири-биле ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге ыяап-ла медицина камгаладылгазының Федералдыг фондузунуң камгаладылганың нормалаан курлавырларының акша-хөреңгизи
395	2 02 05808 09 0000 151	Участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң, ниити практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң), участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң участок медицина сестраларының, ниити практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң) медицина сестраларының көргүзүп турары немелде медицина дузазын көргүзери-биле Россия Федерациязының хамаатыларынга халас медицина дузазын көргүзериниң магадылалының күрүне программазынга дүүштүр күрүне даалгазының саң-хөө хандырылгазынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субвенциялар
395	2 02 05809 09 0000 151	Ажылдап турар хамаатыларның немелде шинчилгезинге ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар

«2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарның планныг үезинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджединиң дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга 3-кү капсырылга

Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң 2009 чылда бюджединиң чедишпээн кезээн акшаландырар дөстерниң кол башкарыкчыларының ДАҢЗЫЗЫ

Эгениң кодтары	Россия Федерациязының бюджет бөлүктээшкининиң кодтары	Ады
395		Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондулары
395	01 05 02 01 09 0000 510	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттериниң акша-хөреңгизиниң өске артынчыларының улгатканы
395	01 05 02 01 09 0000 610	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттериниң акша-хөреңгизиниң өске артынчыларының эвээжээни

«2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарның планныг үезинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджединиң дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга 4-кү капсырылга

2009 чылда болгаш 2010 болгаш 2011 чылдарның планныг үезинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджет акшаландырыышкынының хуваалдазы

(муң. рубль)

Ат-сывы	Мин	Рз	ПР	ЦСР	ВР	Түңү		
						2009 чыл	2010 чыл	2011 чыл
Өске-даа ниити-күрүне айтырыглары	**395**	**01**	**14**			**30 735,8**	**32 887,3**	**35 222,3**
Доктааттынган эрге-хүлээлгелер кавызынга удуртулга болгаш эрге-леп-башкарылга	395	01	14	001 00 00		30 735,8	32 887,3	35 222,3
Күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларының эргелеп-башкарылга органнарының аппараттары	395	01	14	001 55 00		30 735,8	32 887,3	35 222,3
Күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларының эргелеп-башкарылга органнары	395	01	14	001 55 00	270	30 735,8	32 887,3	35 222,3
Кадык камгалал, күш-культура болгаш спорт	**395**	**09**	**00**			**0,0**	**0,0**	**0,0**
Амбулаторлуг дуза	395	09	02			0,0	0,0	0,0
Социал дуза	395	09	02	505 00 00		0,0	0,0	0,0
Стационар албан черлеринде өскүс чаштарның болгаш ада-иезиниң хайгааралы чок арткан чаштарның шинчилгезин чорудары	395	09	02	505 21 00		0,0	0,0	0,0
Социал төлевирлер	395	09	02	505 21 00	005	0,0	0,0	0,0
Ажылдап турар хамаатыларның немелде шинчилгезин кылыры	395	09	02	505 24 00		0,0	0,0	0,0
Социал төлевирлер	395	09	02	505 24 00	005	0,0	0,0	0,0
Участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң, ниити практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң), участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң участок медицина сестраларының, ниити практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң) медицина сестраларының көргүзүп турары немелде медицина дузазын көргүзери-биле Россия Федерациязының хамаатыларынга халас медицина дузазын көргүзериниң магадылалының күрүне программазынга дүүштүр күрүне даалгазының саң-хөө хандырылгазы	395	09	02	505 41 00		0,0		
Социал төлевирлер	395	09	02	505 41 00	005	0,0		
Кадык камгалалы, күш-культура болгаш спорт талазы-биле өске-даа айтырыглар	**395**	**09**	**10**			**1673863,0**	**1462045,3**	**1624416,0**
Россия Федерациязының 1991 чылдың июнь 28-те № 1499-1 «Россия Федерациязының хамаатыларының медицина камгаладылгазының дугайында» Хоойлузу	395	09	10	505 17 00		1673863,0	1462045,3	1624416,0
Ажылдавайн турар чурттакчыларның (чаштарның) ыяап-ла медицина камгаладылгазы	395	09	10	505 17 01		22758,6	24237,9	25886,1
Социал төлевирлер	395	09	10	505 17 01	005	22758,6	24237,9	25886,1
Ыяап-ла медицина камгаладылгазының база болур программазынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программазының күүселдези	395	09	10	505 17 02		1651104,1	1437807,4	1598529,9
Социал төлевирлер	395	09	10	505 17 02	005	1651104.4	1437807.4	1598529.9
Шупту чарыгдалдар						**1704598,8**	**1494932,6**	**1659638,3**

«2009 чылда болгаш 2010 база 2011 чылдарның планныг үезинде Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджединиң дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга 5-ки капсырылга

Ыяап-ла медицина камгаладылгазының федералдыг фондузунуң бюджединден болгаш Тыва Республиканың республика бюджединден 2009 чылда болгаш 2010 болгаш 2011 чылдарның планныг үезинде бюджеттер аразының трансферти кылдыр алганы Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджет акшаландырыышкынының хуваалдазы

(муң рубль)

Бюджеттер аразының трансферттериниң ады	Түңү		
	2009 чыл	2010 чыл	2011 чыл
1	2	3	4
Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Федералдыг фондузунуң бюджединден алган акша-хөреңги — шуптузу	291560,1	24237,9	25886,1
Ооң иштинде:			
Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программазының күүселдези	268801,5	0,0	0,0
Ажылдавайн турар чурттакчыларның (чаштарның) ыяап-ла медицина камгаладылгазы	22 758,6	24237,9	25886,1
Стационар албан черлеринде өскүс чаштарның болгаш ада-иезиниң хайгааралы чок арткан чаштарның шинчилгезин чорудары	0,0	0,0	0,0
Участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң, ниити-практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң), участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң участок медицина сестраларының, ниити-практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң) медицина сестраларының көргүзүп турары немелде медицина дузазын көргүзери-биле Россия Федерациязының хамаатыларынга халас медицина дузазын көргүзериниң магадылалының күрүне программазынга дүүштүр күрүне даалгазының саң-хөө хандырылгазы	0,0		
Ажылдап турар хамаатыларның немелде шинчилгезин чорудары	0,0	0,0	0,0
Тыва Республиканың республика бюджединден алдынган акша-хөреңги — шупту	1142432,0	1156118,0	1277662,0
Ооң иштинде:			
Ажылдавайн турар чурттакчыларның ыяап-ла медицина камгаладылгазы	1142432,0	1156118,0	1277662,0

Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң 2008 чылда бюджединиң дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер киирер дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2008 чылдың декабрь 24-те хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың декабрь 26-да чөпшээреп көрген

1 чүүл

2007 чылдың ноябрь 30-де № 493 УХ-II «Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджединиң дугайында» («Тувинская правда», 2007 чылдың декабрь 13-те; 2008 чылдың август 26-да, декабрь 6-да; «Шын», 2008 чылдың сентябрь 4-те, декабрь 9-та) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни киирер:

1) 1 чүүлдүң 1 кезээн дараазында эдилге-биле бижиир:

«Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң (моон соңгаар — Фонд дээн) 2008 чылда бюджедин орулгалар талазы-биле 1 573 965,9 муң рубль түңнүг кылдыр, ооң иштинде ыяап-ла медицина камгаладылгазының Федералдыг фон-

дузунуң бюджединден бюджеттер аразының трансферттериниң хемчээлин 474 045,9 муң рубль кылдыр, ажылдавайн турар чурттакчыларның ыяап-ла медицина камгаладылгазынга республика бюджединден алыр бюджеттер аразының трансферттериниң хемчээлин 883 491,0 муң рубль кылдыр, чарыгдалдар талазы-биле 1 586 482,6 муң рубль кылдыр, ооң иштинде немелде халас медицина дузазының талазы-биле инвалид уругларны эргежок чугула эм аймаа-биле, медицина хереглелиниң кылыглары-биле, а ол ышкаш эм болур аъш-чемниң тускайжыттынган продуктулары-биле хандырарын көрүп турар социал ачы-дузаны көргүзериниң сан-хөө хандырылгазынга республика бюджединге берип турар бюджеттер аразының трансферттериниң хемчээлин 98 825,2 муң рубль, чарыгдалдар орулгалардан 12 516,7 муң рубль түңнүг ажып турар кылдыр бадылаар.»;

2) 4 чүүлде «2008 чылда Фондунуң сан-хөө хөреңгизиниң нормалаттынган камгалал курлавырын 249,5 муң рубль хемчээлге» деп сөстерни «2008 чылда Фондунуң сан-хөө хөреңгизиниң нормалаттынган камгалал курлавырын 100,0 муң рубль хемчээлге» деп сөстер-биле солуур;

3) 2,3,4,6,7 капсырылгаларны дараазында эдилгелер-биле парлаар:

2007 чылдың ноябрь 30-де № 493 УХ-II Тыва Республиканың Хоойлузунга 2-ги капсырылга

Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң 2008 чылда бюджединиң ОРУЛГАЛАРЫ

Россия Федерациязының бюджет бөлүктээш-киннериниң кодтары	Орулганың ады	Түңү (муң рубль)
161 1 16 33090 09 0000 140	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондузунуң хереглелдеринге бараанар чедиреринге, ажылдар кылырынга, ачы-дуза чедиреринге чагыглар киирер дугайында Россия Федерациязының хоойлужудулгазын хажытканы дээш акша тыртыышкыннары (торгаалдар)	50,0
182 1 02 01040 09 0000 110	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондузунче шилчидип турар чаңгыс аай социал үндүрүг	180000,0
395 1 02 02070 09 0000 160	Ажылдавайн турар чурттакчыларның ыяап-ла медицина камгаладылгазынга страхование дадывырларының талазы-биле чедир төлевээн акшалар болгаш хөөлер	9022,5
182 1 05 01000 00 0000 110	Үндүрүг онаалдазының бөдүүнчүткен системазын ажыглааны-биле холбаштыр тырткан үндүрүг	**3685,9**
182 1 05 01010 01 0000 110	Үндүрүг төлээр черин орулгазы кылдыр шилип алган үндүрүг төлекчилеринден тырткан үндүрүг	1541,8
182 1 05 01020 01 0000 110	Үндүрүг төлээр черин чарыгдалдарынга дүүштүр эвээжеткен орулгазы кылдыр шилип алган үндүрүг төлекчилеринден тырткан үндүрүг	1322,1
182 1 05 01030 01 0000 110	Күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларының бюджеттеринче шилчидип турар эң биче үндүрүг	821,9
182 1 05 01040 02 0000 110	Үндүрүг онаалдазының бөдүүнчүткен системазын ажыглап турар үеде сайгарлыкчы ажыл-чорудулганы боттандырарынга патент бергенинден орулгалар	0,1
182 1 05 02000 02 0000 110	Ажыл-чорудулганың чамдык хевирлеринге киирген чаңгыс аай үндүрүг	4562,0
182 1 05 03000 01 0000 110	Көдээ ажыл-агыйның чаңгыс аай үндүрүү	31,1
182 1 09 08050 09 0000 140	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының дадывырларынга хамаарыштыр чедир төлевээн акшалар, хөөлер болгаш торгаалдар	0,0
395 1 16 21090 09 0000 140	Кем-херек үүлгеткен кижилерден тыртар акшалар (торгаалдар) болгаш эт-хөреңгиге чедирген когаралын эгиткенинден ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринче киирер өске-даа төлевирлер	88,2
395 1 16 32050 09 0000 140	Хоойлу хажыдып азы чарыгдаар ужурлуг черинге үндүрбээн түңнерни, а ол ышкаш ол акшаны ажыглааны дээш (ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының кезээнде) киирген орулгаларны эгидери	17168,3
395 1 17 06040 09 0000 180	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларынче үндүрүгден аңгы өске-даа төлевирлер	1821,0
395 2 02 05700 09 0000 151	Россия Федерациязының субъектилериниң ажылдавайн турар чурттакчыларының ыяап-ла медицина камгаладылгазынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринче дамчытканы акша-хөреңги	883491,0
395 2 02 05800 09 0000 151	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринче ыяап-ла медицина камгаладылгазының Федералдыг фондузунуң дамчытканы бюджеттер аразының трансферттери	**474045,9**
395 2 02 05801 09 0000 151	Чамдык категорияларның хамаатыларын эм аймаа-биле, медицина хереглелиниң кылыглары-биле хандырар кезээнге, немелде халас эмчи дузазының талазы-биле, а ол ышкаш инвалид чаштарны тускайжыттынган эм холумактыг аъш-чем продуктулары-биле социал дуза чедиреринге ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субвенциялар	98842,0
395 2 02 05802 09 0000 151	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программаларын күүседир кылдыр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге дотациялар<*>	245109,7
395 2 02 05803 09 0000 151	Ажылдавайн турар чурттакчыларның (чаштарның) ыяап-ла медицина камгаладылгазынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар	21667,3
395 2 02 05804 09 0000 151	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр хемчеглерни боттандырары-биле ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар	4603,4
395 2 02 05805 09 0000 151	Стационар албан черлеринде чыдар өскүс чаштарның болгаш ада-иезиниң хайгааралы чок арткан чаштарның шинчилгезин чорударынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар	2836,9
395 2 02 05806 09 0000 151	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программаларын күүседири-биле ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге ыяап-ла медицина камгаладылгазының Федералдыг фондузунуң камгаладылганың нормалаан курлавырларының акша-хөреңгизи	0,0
395 2 02 05808 09 0000 151	Участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң, ниити-практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң), участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң участок медицина сестраларының, ниити-практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң) эмчи сестраларының көргүзүп турары немелде эмчи дузазын көргүзери-биле Россия Федерациязының хамаатыларынга халас эмчи дузазын көргүзериниң магадылалының күрүне программазынга дүүштүр күрүне даалгазының сан-хөө хандырылгазынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субвенциялар	73389,5
395 2 02 05809 09 0000 151	Ажылдап турар хамаатыларның немелде шинчилгезинге ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар	27597,1
	Шупту орулгалар	**1573965,9**

<*> Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программаларын күүседиринге ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге дотацияларның түңүнге 2008 чылдың бирги чартыында доозары-биле 2007 чылда чамдык категорияларның хамаатыларынга эм аймаан херек кырында 140,2 муң рубльге үндүргенин санаан. 2007 чылда чамдык категорияларның хамаатыларынга херек кырында үндүрген эм аймааның ажыглаттынмаан сан-түңүн 2008 чылда ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программазынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программазын күүседиринге 28 359,2 муң рубль түңнүг арткан акшаны 2008 чылдың ийиги чартыында ажыглаар.

2007 чылдың ноябрь 30-де № 493 УХ-II Тыва Республиканың Хоойлузунга 3-кү капсырылга

Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджединиң чарыгдалдарының ТУРГУЗУУ

(муң. рубль)

Ат-сывы	Мин	Рз	ПР	ЦСР	ВР	Түңү
Өске-даа ниити-күрүне айтырыглары	**395**	**01**	**14**			**27058,5**
Доктааттынган эрге-хүлээлгелер кавызынга удуртулга болгаш эргелеп-башкарылга	395	01	14	001 00 00		27058,5
Күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларының эргелеп-башкарылга органнарының аппараттары	395	01	14	001 55 00		27058,5
Күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларының эргелеп-башкарылга органнары	395	01	14	001 55 00	270	27058,5
Кадык камгалал, күш-культура болгаш спорт	**395**	**09**	**00**			**118851,1**
Амбулаторлуг дуза	395	09	02			118851,1
Социал дуза	395	09	02	505 00 00		118851,1
1999 чылдың июль 17-де №178-ФХ «Күрүнениң социал дузазының дугайында» Федералдыг хоойлу	395	09	02	505 03 00		7765,6
Хамаатыларның чамдык кезектерин эм аймаа-биле, медицина хереглелиниң кылыглары-биле, а ол ышкаш инвалид чаштарны эм шынарлыг аъш-чем продуктулары-биле хандырар талазы-биле күрүнениң социал дузазын көргүзери	395	09	02	505 03 02		7765,6
Социал төлевирлер	395	09	02	505 03 02	005	7765,6
1991 чылдың июнь 28-те № 1499-1 «Россия Федерациязының хамаатыларының медицина камгаладылгазының дугайында» Россия Федерациязының хоойлузу	395	09	10	505 17 00		4603,4
Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программазынга дүүштүр хемчеглерни боттандырары	395	09	02	505 17 04		4603,4
Социал төлевирлер	395	09	02	505 17 04	005	4603,4
Стационар албан черлеринде чыдар өскүс чаштарның, ада-иезиниң хайгааралы чок арткан чаштарның шинчилгезин эртирери	395	09	02	505 21 00		2952,5
Социал төлевирлер	395	09	02	505 21 00	005	2952,5
Ажылдап турар хамаатыларның немелде ш…нчилгезин кылыры	395	09	02	505 24 00		29267,3
Социал төлевирлер	395	09	02	505 24 00	005	29267,3
Участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң, ниити-практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң), участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң участок эмчи сестраларының, ниити практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң) медицина сестраларының көргүзүп турары немелде медицина дузазын көргүзери-биле Россия Федерациязының хамаатыларынга халас медицина дузазын көргүзериниң магадылалының күрүне про-	395	09	02	505 41 00		74262,3

Ат-сывы	Мин	Рз	ПР	ЦСР	ВР	Түңү
граммазынга дүүштүр күрүне даалгазының саң-хөө хандырылгазы						
Социал төлевирлер	395	09	02	505 41 00	005	74262,3
Кадык камгалалы, күш-культура болгаш спорт талазы-биле өске-даа айтырыглар	**395**	**09**	**10**			**1341747,8**
1991 чылдың июнь 28-те № 1499-1 Россия Федерациязының хамаатыларының медицина камгаладылгазының дугайында» Россия Федерациязының хоойлузу	395	09	10	505 17 00		1341747,8
Ажылдавайн турар чурттакчыларның (чаштарның) ыяап-ла медицина камгаладылгазы	395	09	10	505 17 01		21667,3
Социал төлевирлер	395	09	10	505 17 01	005	21667,3
Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программазынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программазының күүселдези	395	09	10	505 17 02		1320080,5
Социал төлевирлер	395	09	10	505 17 02	009	1320080,5
Бюджеттер аразының трансферттери	**395**	**11**	**00**			**98825,2**
Россия Федерациязының субъектилериниң болгаш муниципалдыг тургузугларның бюджеттеринге субвенциялар	395	11	03			98825,2
Хамаатыларның чамдык кезектерин эм аймаа-биле, медицина хереглелиниң кылыглары-биле, а ол ышкаш инвалид чаштарны эм шынарлыг аъш-чем продуктулары-биле хандырар талазы-биле күрүнениң социал дузазын көргүзери	395	11	03	505 03 02		98825,2
Компенсациялар фондузу	395	11	03	505 03 02		98825,2
Шупту чарыгдалдар						**1586482,6**

2007 чылдың ноябрь 30-де № 493 УХ-II Тыва Республиканың Хоойлузунга 4-кү капсырылга

Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң 2008 чылдагы бюджет орулгаларының кол башкарыкчыларының ДАҢЗЫЗЫ

Россия Федерациязының бюджет бөлүктээшкиннериниң кодтары		Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджет орулгаларының кол башкарыкчызының ады
Орулгаларның кол башкарыкчызының	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва девискээр фондузунуң орулгаларының	
1	2	3
161		Монополияга удур федералдыг албан
161	1 16 33090 09 0000 140	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондузунуң херегледеринге бараан чедиририниң, ажылдар кылырының, ачы-дуза көргүзериниң дугайында Россия Федерациязының хоойлужудулгазын хажытканы дээш акша тыртыышкыннары (торгаалдар)
182		Федералдыг үндүрүг албаны
182	1 02 01040 09 0000 110	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларынче киир санаап турар чаңгыс аай социал үндүрүг
182	1 05 01000 00 0000 110	Үндүрүг онаалдазының бөдүүнчүткен системазын ажыглап турары-биле холбаштыр хавырып турар чаңгыс аай үндүрүг
182	1 05 01010 01 0000 110	Үндүрүг онаар чер кылдыр орулгазын шилип алган үндүрүг төлекчилеринден хавырар чаңгыс аай үндүрүг
182	1 05 01020 01 0000 110	Чарыгдалдарының хемчээлинге дүүштүр эвээжеткен орулгаларын үндүрүг онаар чер кылдыр шилип алган үндүрүг төлекчилеринден хавырар чаңгыс аай үндүрүг
182	1 05 01030 01 0000 110	Күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларының бюджеттеринче киир санап турар чаңгыс аай эң биче үндүрүг
182	1 05 01040 02 0000 110	Үндүрүг онаалдазының бөдүүнчүткен системазын ажыглап турар үеде сайгарлыкчы ажыл-чорудулганы боттандырарынга патентилер тывысканындан орулгалар
182	1 05 02000 02 0000 110	Ажыл-чорудулганың чамдык хевирлеринге онаатынган орулгаларга чаңгыс аай үндүрүг
182	1 05 03000 01 0000 110	Чаңгыс аай көдээ ажыл-агый үндүрүү
182	1 09 08050 09 0000 140	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларынга дадывырлар талазы-биле чедир чыылдалар, хөөлер болгаш торгаалдар
332		Суд приставтарының федералдыг албаны
332	1 16 21090 09 0000 140	Кем-херек үүлгедиишкининге буруулуг кижилерден болгаш эт-хөреңгиге чедирген когаралды эгидери-биле акша тыртыышкыны (торгаалдар) болгаш ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринче киир санаар өске-даа түңнер
395		Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондулары
395	1 02 02070 09 0000 160	Ажылдавайн турар чурттакчыларның ыяап-ла медицина камгаладылгазынга страхование дадывырларының талазы-биле чедир чыылдалар болгаш хөөлер
395	1 16 32050 09 0000 140	Херек үүлгеткен буруулуг кижилерден тырткан акшалар (торгаалдар) болгаш когарал эгидери-биле ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринче киир санаар өске-даа түңнер
395	1 16 32050 09 0000 140	Хоойлуга дүүшпес азы өскээр чарыгдаан акша-хөреңгини, а ол ышкаш оларны ажыглап тургаш алган орулгаларны эгидери
395	1 17 06040 09 0000 180	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларынче кирер өске-даа үндүрүглерден аңгы киирилделер
395	2 02 05700 09 0000 151	Ажылдавайн турар чурттакчыларның ыяап-ла медицина камгаладылгазынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринче дамчыдар Россия Федерациязының субъектилериниң бюджеттериниң акша-хөреңгизи
395	2 02 05801 09 0000 151	Чамдык категорияларның хамаатыларынга эм аймаа-биле, медицина хереглелиниң кылыглары-биле хандырылга кезээнге, немелде халас эмчи дузазының талазы-биле, а ол ышкаш инвалид чаштарга тускайжыттынган эм аъш-чем продуктулары-биле социал дуза чедиреринге ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субвенциялар
395	2 02 05802 09 0000 151	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программаларын күүседир кылдыр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге дотациялар
395	2 02 05803 09 0000 151	Ажылдавайн турар чурттакчыларның (чаштарның) ыяап-ла медицина камгаладылгазынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар
395	2 02 05804 09 0000 151	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр хемчеглерни боттандырары-биле ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар
395	2 02 05805 09 0000 151	Стационар албан черлеринде чыдар өскүс чаштарның болгаш ада-иезиниң хайгааралы чок арткан чаштарның шинчилгезин чорударынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар
395	2 02 05806 09 0000 151	Ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программаларын күүседири-биле ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге ыяап-ла медицина камгаладылгазының Федералдыг фондузунуң камгаладылганың нормалаан курлавырларының акша-хөреңгизи
395	2 02 05808 09 0000 151	Участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң, ниити-практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң), участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң участок медицина сестраларының, ниити-практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң) медицина сестраларының көргүзүп турары немелде медицина дузазын көргүзери-биле Россия Федерациязының хамаатыларынга халас медицина дузазын көргүзериниң магадылалының күрүне программазынга дүүштүр күрүне даалгазының саң-хөө хандырылгазынга ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субвенциялар
395	2 02 05809 09 0000 151	Ажылдап турар хамаатыларның немелде шинчилгезинге ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субсидиялар

2007 чылдың ноябрь 30-де № 493 УХ-II Тыва Республиканың Хоойлузунга 6-гы капсырылга

ЫЯАП-ЛА МЕДИЦИНА КАМГАЛАДЫЛГАЗЫНЫҢ ФЕДЕРАЛДЫГ ФОНДУЗУНУҢ БЮДЖЕДИНДЕН 2008 ЧЫЛДА АЛЫР БЮДЖЕТТЕР АРАЗЫНЫҢ ТРАНСФЕРТТЕРИ

Бюджеттер аразының трансферттериниң ады	Түңү (муң рубль)
Ыяап-ла медицина камгаладылгазының федералдыг фондузунуң алыр акша-хөреңги — шупту	**474045,9**
оон иштинде:	
чамдык категорияларның хамаатыларынга эм аймаа-биле, медицина хереглелиниң кылыглары-биле хандырылга кезээнге, немелде халас эмчи дузазының талазы-биле, а ол ышкаш инвалид чаштарга тускайжыттынган эмнээшкинниг аъш-чем продуктулары-биле социал дуза чедиреринге ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр фондуларының бюджеттеринге субвенциялар	98842,0
ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр ыяап-ла медицина камгаладылгазының девискээр программаларының күүселдезинге	245109,7
ажылдавайн турар чурттакчыларның (чаштарның) ыяап-ла медицина камгаладылгазынга	21667,3
ыяап-ла медицина камгаладылгазының баазазы болур программаларынга дүүштүр хемчеглерни боттандырарынга	4603,4
стационар албан черлеринде чыдар өскүс чаштарның болгаш ада-иезиниң хайгааралы чок арткан чаштарның шинчилгезин чорударынга	2836,9
участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң, ниити-практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң), участоктарның терапевт эмчилериниң, участоктарның педиатр эмчилериниң участок медицина сестраларының, ниити-практика эмчилериниң (өг-бүле эмчилериниң) медицина сестраларының көргүзүп турары немелде медицина дузазын көргүзери-биле Россия Федерациязының хамаатыларынга халас медицина дузазын көргүзериниң магадылалының күрүне программазынга дүүштүр күрүне даалгазының саң-хөө хандырылгазынга	73389,5
ажылдап турар хамаатыларның немелде шинчилгезин эрттиреринге	27597,1

2007 чылдың ноябрь 30-де № 493 УХ-II Тыва Республиканың Хоойлузунга 7-ги капсырылга

Ыяап-ла медицина камгаладылгазының Тыва республика фондузунуң бюджединден 2008 чылда республика бюджединче шилчиткен бюджеттер аразының трансферттер хемчээлиниң хуваалдазы

Бюджеттер аразының трансферттериниң ады	Түңү (муң рубль)
1	2
Чамдык категорияларның хамаатыларын эм аймаа-биле, медицина хереглелиниң кылыглары-биле, а ол ышкаш инвалид уругларны эм холумактыг тускайжыттынган аъш-чем аймаа-биле хандырар талазы-биле күрүнениң социал деткимчезин көргүзери	98825,2»

2 чүүл

1. Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнүнден эгелеп күштүг болур.

2. Бо Хоойлунуң дүрүмнери 2008 чылдың январь 1-ден бээр тыптып келген хоойлу-дүрүм хамаарылгаларынга база хамаарыжыр.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
№ 1185 УХ-II
2008 чылдың декабрь 29.

Алтай-Саян экологтуг девискээрде

РОССИЯДА ИЙИГИ ЧЕРДЕ

1993 чылдан бээр биологтуг янзы-бүрү хевирлерниң хүнүн демдеглеп эрттирип турар апарган. Ооң кол сорулгазы — чер кырында амыдырап чоруур биологтуг янзы-бүрү хевирлерни камгалап арттырарының эргежок чугулазынче делегейниң чурттакчыларының кичээнгейин угландырып турар.

Нью-Йорктуң зоопарыгында дириг амытаннар хөөрүнде тускай демдектер бар: сөөлгү 400 чылда чер кырындан чиде берген 200 дириг амытаннарның аттарын бижээн даштарны салган.

1966 чылда чер кырындан чиде берген болгаш чидериниң кырында келген дириг амытаннарның медээлериниң дугайында «Кызыл дептерни» парлап үндүрген. Хомуданчыг чүве, чиде берген дириг амытаннарның даңзызы немежип турар. Ынчалза-даа «Кызыл дептерде» ногаан арыннар база бар, хыдыкчылардан камгалаттынган дириг амытаннарның хевирлери ынаар кирип турар.

Чер кырында биологтуг янзы-бүрү хевирлерни камгалап арттырар сорулга-биле Бүгү-делегейниң черлик бойдус фондузу делгем шинчилелди чоруткан, шинчилел үезинде эртемденнер 233 регионнарны тускай шинчилеп көрген.

Делегейниң тускайлап көрген 200 экологтуг регионунуң 16-зы Россияның девискээринде турар. Ооң бирээзи Евроазияның төвүнде турар Алтай-Саянның даглыг чурту. Россияның, Моолдуң, Кыдаттың болгаш Казахстанның девискээринде чер кырының дагларының кайгамчык хевирлери чаптылган. Экологтуг девискээр кончуг улуг черни ээлеп турар. Ооң 62 хуузу Россияның девискээринге, 29 хуузу Моолдуң, 5 хуузу Казахстанның болгаш 4 хуузу Кыдаттың девискээринге хамааржыр. Россияның экологтуг регионунуң девискээринге Тыва, Алтай, Хакасия республикалар болгаш өске-даа девискээрлер кирип турар.

Сибирьниң тайга делгемнери биле Төп Азияның ховуларының каттышкан черинде, Россияның экологтуг өске девискээрлериниң аразында биологтуг янзы-бүрү хевирлер-биле онзагай болуп турар. Ол Кавказтың соонда Россияда ийиги черде турар.

Хову болгаш чартык ховунуң аңнары болгаш куштары: чээрен, маныыла, алактаагы, бора хартыга тайганың арга-арыының хүрең адыг, буур, чекпе, дырбактыг, киш, кара-куш-биле кады чоруурлар. Борта Соңгу чүктүң дириг амытаннары — чарыга, торлаага таваржып болур. Бедик тайгаларның ээзи болур архар кошкар болгаш ирбиш бо девискээрлерде турумчуп турар. Ирбиш-диистиң делегейде чаңгыс улуг хевири архар — улуг мыйызы-биле делегейде эң улуг хой болуп турар. Бо ийи хевир — экологтуг регионнуң сүлдези болуп турар. Оларны бүгү делегейниң «Кызыл дептеринче» киир бижээн болгаш биологтуг янзы-бүрү хевирлерни делегейге камгалаарының эң-не үнелиг дириг амытаннары деп хүлээп көрген.

Алтай-Саян экологтуг девискээрден делегейниң он улуг хемнериниң ийизи моон эгезин алган: Енисей болгаш Обь. Ол-ла девискээрде Сибирьниң эң-не бедик шыпшыы, мөңге доштар-биле шыптынган 4506 метр бедик Белуха даг турар. Экологтуг девискээрде үнүштерниң 3700 хевирлери үнүп, сүт ижер дириг амытаннарның 143 хевирлери чурттап турар, куштуң 425, балыктың 80 хевирлери бар. Оларның 357 хевирлери чүгле Алтай-Саян экологтуг регионда турар.

Алтай-Саян экологтуг девискээрниң биологтуг янзы-бүрү хевирлери дыка үнелиг болгаш ону камгалаарының эргежок чугулазын күрүне хүлээп көрген. Бо девискээрде 9 заповедниктерни тургускан, ооң иштинде 3 биосферлиг, 2 национал парк болгаш бойдустуң чүс ажыг онза камгалалдыг девискээрлери тургустунган. Тыва Республиканың девискээринде «Азас» болгаш «Убса-Нур» ыйгылаажы биосферлиг 2 заповедник, 12 заказник, 12 бойдустуң тураскаалдыг черлери бар.

2008 чылда «Убса-Нур» ыйгылаажы заповедник бодунуң тургустунганындан бээр 15 чылын демдеглеп эрттирген. Заповедник 1058 үнүштерниң янзы-бүрү хевирлеринден тургустунган, ооң 41-и эң-не ховар хевирлер. Тыва Республиканың «Кызыл дептеринче» 30 хевирлери, а РФ-тиң «Кызыл дептеринче» 8 хевирлери кирген. «Убса-Нур» ыйгылаажының зоология географиязы кайгамчык ховар дириг амытаннар-биле байлак. Мында Россия Федерациязының «Кызыл дептеринче» кирген 8 дириг амытаннар бар. Бүгү-делегейниң бойдус камгалал эвилелиниң «Кызыл дептеринче» кирген кызыл бөрү, ирбиш, архар болгаш чээрен бо девискээрде чурттап, өзүп-төрүп, немежип турар. Тываның «Кызыл дептеринче» 18 дириг амытаннар кирген. Заповедникте куштуң 351 хевирлери бары демдеглеттинген, ооң 46 хевирлери Тываның «Кызыл дептеринче», 34 хевирлери РФ-тиң «Кызыл дептеринче» кирген.

«Убса-Нур» ыйгылаажы заповедник Алтай-Саян экологтуг девискээриниң Ассоциациязының кежигүнү болуп турар болгаш ховар дириг амытаннарны болгаш үнүштерни камгалаар талазы-биле оперативтиг ажылга кады киржип турар.

Бодунуң катаптаттынмас бойдузунуң чаражындан аңгыда, Алтай-Саян экологтуг девискээрде этниктиг культураның дыка хөй үнелиг хевирлери бар. Дыка хөй төөгүчүлер ону бедик сайзыралдың кавайы деп турары таварылга эвес. Экологтуг регионнуң 4 млн. ажыг чурттакчылары 40 дылдарга чугаалажып турар. Онзагай черни биче буурай чоннуң үндезин чурттакчылары ээлеп турар, чижээлээрге, тофалар, тожу-тываларлар, шоорлар болгаш өскелер-даа. Ол чоннар хөй чылдар иштинде боттарының бот-тускайлаң культуразын, чаңчылын камгалап арттырган.

Алла КОНЧУК,
«Убса-Нур» ыйгылаажы заповедниктиң директорунуң оралакчызы.

ЮНА склад-садыг

— январь 19-ка чедир шупту бараннарга чиигелделер көрдүнген.

«Обувь» баазазы, склад 16.

Тыва Республиканың Өөредилге адырында хыналда болгаш хайгаарал талазы-биле албаны Тыва Республиканың күрүнениң хамааты албанының албан-дужаалынга хостуг олут дээш мөөрейни чарлап тур

Хостуг олут: өөредилге адырында хоойлужудулганы күүседирин хайгаараар килдистиң кол специализи.

Мергежилинге негелделер:

өөредилге адырында хоойлужудулганы күүседирин хайгаараар килдистиң кол специализиниң албан-дужаалынга – дээди юридиктиг эртемниг, күрүнениң хамааты албан-дужаалынга (күрүне албанының өске хевирлеринге) 2 чылдан эвээш эвес хуусаада азы мергежилиниң аайы-биле 4 чылдан эвээш эвес хуусаа иштинде ажылдап каапкан болуру чугула.

Мөөрейге киржири-биле:

хуу билдириишкин, бодунуң холунуң үжүү-биле долдурган анкета, паспортунуң хоолгазы, херек профессионал мергежилин, ажыл стажын болгаш квалификациязын бадыткап турар документилер, 086 у хевирниң эмчи справказы, ийи фоточурук (3х4) дужаар.

Мөөрейге киржиринге документилерни 2009 чылдың январь 19-та 9 шактан эгелээш, 2009 чылдың февраль 19-туң хүнүнде 16 шакка чедир хүлээп алыр.

Мөөрейниң комиссиязы дараазында адресте турар: Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 16, 3 дугаар подъезд, 4-кү каът, 17 дугаар кабинет.

Төрүттүнген хүнүңер-биле!

Бистиң ынак ачавыс **Шолбан-оол Начын-Бораевич СААЯ** январь 18-те 45 харлаар. Ол Өвүр кожууннуң Саглы сумузунда хөй чылдар дургузунда чагырыкчылап ажылдап чоруур. Өскен-төрээн суурунуң чону болгаш төрелдериниң аразында төлептиг кижи бооп, олар-биле кады эптиг-демниг ажыл-ижинде чедиишкиннерни чедип алган. Төрүттүнген хүнүн таварыштыр ачавыска изиг байыр чедирбишаан, каң дег кадыкшылды, аас-кежикти, узун назынны, ажыл-ижинге моон-даа соңгаар улуг-улуг чедиишкиннерни база бүгү-ле чүүлге экини сеткиливис ханызындан күзеп ор бис.

Өөнүң ишти, уруглары, оолдары.

Юбилейиңер-биле!

Бистиң ынак ачавыс, кырган-ачавыс **Монгалби Даңзы-Белекович МОНГУШ** январь 16-да 60 харлаан юбилейин демдеглээр. Ол бүгү назынында «Чыраа-Бажы» совхозка зоотехниктеп, улуг мал эмчизи болуп ажылдааш, пенсияже үнген.

Ачавыс өг-бүлезиниң, төрелдериниң, эш-өөрүнүң быжыг чөленгиижи. Ынчангаш ачавыска аас-кежикти, быжыг кадыкшылды, бистиң аравыска ам-даа хөй чылдарда арга-сүмезин берип чорууруң күзедивис.

Өөнүң ишти, ажы-төлү, угбазы, чээннери.

Хыналданың түңнелдери

СҮМЕ БИЖИКТЕРНИ КИИРГЕН

Кадык камгалалынга хайгаарал чорудар федералдыг албанның Тыва Республикада эргелелиниң ажылдакчылары 2008 чылдың төнчүзүнде Улуг-Хем кожуунга барып, ында эмнелге, өөредилге, социал дуза, уруглар албан черлериниң ажылын план езугаар хынап көрген.

«Кадыкшыл» деп национал төлевилелди боттандырар ажылда чамдык четпестер бар болуп турарын комиссия илереткен. Чижээ, ук төлевилелди боттандырары-биле планнаан чүүлдерни күүседип турарының хыналда-контролю багай болган. «Кадыкшыл» төлевилелдиң шугуму-биле келген бир миллион ажыг рубль өртектиг лаборатория дериг-херекселин долу аргазыбиле ажыглавайн турар. Ажылдап турар кижилерни кадыының аайыбиле учетка тургузуп, ону улаштыр чорудуп турарында хажыдыышкыннар бары илерээн. Терапевтдаа, тускай мергежилдиг эмчилер-даа аарыг кижиниң байдалын эмчи документизинге бир дугаар бижип тургаш, чамдык чүүлдерни чедир киирбейн баар таварылгалар хөй.

Баштайгы документилерни чорударында 50 хажыдыышкынны тыпкан.

Ажылдап турар хамаатыларны немелде диспансерлээшкинче хаара тудар сорулга-биле чамдык аарыгларны тодарадып эмнээр чөпшээрели бар эмнелге черлери-биле чарган керээлерни, ВИЧ-аарыгны, гепатиттиң В, С хевирлерин профилактикалаар, ВИЧ-ти тодарадып эмнээр талазы-биле 11 айлар иштинде чыгдынган сан-түңнерни, кадыкка хоралыг база айыылдыг бүдүрүлгелерде ажылдап турар кижилерниң немелде шинчилгелериниң, хар четпээн чаштарның немелде диспансерлээшкининиң талазы-биле документилерни кожуун эмнелгезиниң ажылдакчылары комиссияга берип шыдаваан.

Ол ышкаш федералдыг хоойлунуң чонга эмчи дузазын чедиреринге, эмнерниң шынарынга база айыыл чок болурунга, медицина ажылын лицензия-чөпшээрел езугаар чорударынга, өстүрүп-кижизидери-биле өг-бүлелерге берип турар бичии уругларның кадыының байдалын тодарадып бээринге хамаарышкан негелделери болур-чогууру-биле сагыттынмайн турар. Чижээ, Шагаан-Арыг хоорайның 1 болгаш 2 дугаар школалары, 1,2,3 дугаарлыг уруглар садтары, кожууннуң өг-бүлеге болгаш уругларга социал дуза чедирер төвү медицина ажылын лицензия чок чорудуп турар. 2008 чылда өг-бүлелерниң азырап алганы болгаш карактап турары уругларның даңзызы төпте чок болган. Азырандыга барган база өскүс уругларның диспансерлээшкинин 2008 чылда чорутпаан.

Хыналда үезинде тодараттынган четпестерни чайладыр хемчеглерни дарый ап чорударын сүмелээн бижиктерни Улуг-Хем кожууннуң чагырга даргазының база прокурорунуң адынга эргелелдиң комиссия кежигүннери чоруткан.

Адыгжы СААЯ.

Тываның күрүне университединиң физика-математика факультеди ТывКУ-нуң математиктиг анализ база математиканы башкылаарының методиказының кафедразынга хөй чылдарда ажылдап чораан улуг башкы, РСФСР-ниң Улус өөредилгезиниң тергиини, Тыва Республиканың өөредилгезиниң алдарлыг ажылдакчызы, күш-ажылдың хоочуну

Лидия Михайловна
МИРОНОВА

75 харлап чорааш, 2009 чылдың январь 5-тиң хүнүнде хенертен мөчээнин ханы кажыыдал-биле дыңнадып тур.

ШЫН

Индекс 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская, 100

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редактор С.С.МОНГУШ.
РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:
Кол редактор — 2-01-35, кол редакторнуң оралакчызы —2-19-87, тел/факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91.
КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис — 2-18-10, культура, өөредилге —2-03-88, чагаа —2-03-87, кедээ ажыл-агый, очулга — 2-17-09, үлетпүр — 2-40-77. e-mail:shyn@tuva.ru
Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.
Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.
Тираж 8500. Чагыг 3. Номерни парлалгаже дужааганы: график езугаар — 22.00, херек кырында — 20.00.

АГАР САНЫВЫС: № 40703810400000010000 Б ОАО Банк "Тувакредит". Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.
Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар херектериниң талазы-биле ямызының Ортаакы Сибирьде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солуннү 2004 чылдың май 14-те эде бүрүткээн.
Херечилелдиң дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 31730.
ТР-ниң «Тываполиграф» унитарлыг күрүнениң бүдүрүлгезинге парлаан (Кызыл, Щетинкин-Кравченко, 1).
Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадыглары дээш авторлар боттары харыылаар.